

УДК 342.5

DOI <https://doi.org/10.32782/ln.2024.23.58>**Аріфходжаєва Т.Б.***кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри національної безпеки
Інституту безпеки**ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна
Академія управління персоналом
ORCID ID: 0000-0002-1827-1699*

РЕФОРМУВАННЯ СУДОВОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Обґрунтування актуальності обраної теми. Нині, у непростих умовах воєнного стану, коли українське суспільство перебуває у стані постійної турбулентності і трансформації, виникає необхідність реформування державних інституцій, які мають відповідати вимогам демократичного суспільства, забезпечити національну безпеку, довіру до держави та єдність народу України.

У цьому контексті, реформа судової системи виступає не лише як засіб покращення доступу до правосуддя та підвищення довіри народу до нього, а також як важлива складова механізму забезпечення ефективного публічного управління. В Україні, згідно з Законом України «Про судоустрій і статус суддів», визначено організацію судової влади та здійснення правосуддя в Україні, що функціонує на засадах верховенства права відповідно до європейських стандартів і забезпечує право кожного на справедливий суд. Відповідно зі статтею 2 цього Закону, що визначає завдання суду встановлено наступне: суд, здійснюючи правосуддя на засадах верховенства права, забезпечує кожному право на справедливий суд та повагу до інших прав і свобод, гарантованих Конституцією і законами України, а також міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України [1]. Таким чином, судова влада має ключове значення для гарантування прав і свобод громадян, а також для забезпечення

правопорядку і стабільності у державі. Тому дослідження питання реформування судової влади в Україні є актуальним, потребуючим нагального вирішення.

Аналіз останніх публікацій і публікацій. Питання реформування судової влади, її правового регулювання та публічного управління в цій галузі, вже стало об'єктом наукового обговорення

Метою статті є дослідження основних проблем та окреслення пріоритетних шляхів реформування судової влади в Україні в умовах трансформаційних суспільних змін.

Виклад основного матеріалу. Згідно з матеріалами Концепції реформування системи судів, Введення воєнного стану на території держави певною мірою вплинуло на процеси відправлення правосуддя судами України. Однак, навіть у таких непростих умовах конституційне право людини на судовий захист, передбачене статтею 55 Конституції України, не може бути обмежено [Конституція]. Сьогодні судова система України потребує сталого розвитку та адаптації до умов воєнного стану. Необхідно також враховувати, що саме судова реформа є одним із основних індикаторів оцінки готовності України до інтеграції з Європейським Союзом. Із початком війни в Україні перед судами та органами й установами в системі правосуддя постало багато тяжких та масштабних викликів, що потребують прийняття негайних

і дієвих рішень доступ до правосуддя є одним із основних аспектів, що потребує вдосконалення [3]. Це питання набуває особливого значення в контексті захисту прав людини та забезпечення державної безпеки, адже лише за умов прозорості та доступної судової системи можна гарантувати дотримання прав громадян. Проблема реформування судової влади в Україні як складова механізму удосконалення публічного управління у сфері державної безпеки є темою, яка потребує комплексного аналізу.

Важливо відзначити, що проведення судової реформи в Україні супроводжується численними викликами, серед яких корупція, відсутність незалежності суддів та кадрова криза, яка проявляє себе як у кількісному так і в якісному аспектах тощо. Однією з ключових цілей реформування судової влади є підвищення рівня довіри суспільства до судової системи, що в свою чергу вплине на загальну ситуацію у сфері публічного управління. Але для покращення клімату довіри у суспільстві необхідно підійти до вирішення цієї глобальної проблеми з різних сторін. З одного боку все вищеперераховане є беззаперечно актуальним і про це вже досить багато було сказано. Водночас потребуючи уваги є також проблема низького рівня інформаційної гігієни та практичної відсутності відповідальності за недоброчесну інформаційну політику.

Ми погоджуємось з думкою професора Гаращук О.В., яка вважає, що велике значення для формування і підтримки довіри суспільства до судової влади мають, перш за все, позаправові соціальні чинники, які є важливим фактором для самої можливості існування конституційної демократії як такої. Активний розвиток постмодерного суспільства ставить перед нами все нові виклики, одним із яких є феномен «пост-правди», який породжує ситуацію за якої об'єктивні факти мають менший вплив на формування громадської думки, аніж звернення до емоцій чи суб'єктивних переконань. Це призводить до того, що відбувається своєрідна інтерпретація

фактів соціальними медіа, яка не завжди відображає факти, а може містити вибіркоче і не повне їх тлумачення. Таким чином, під удар потрапила вся традиційна система цінностей, оскільки факти вже не займають провідне місце в західних демократіях [4].

Кадровий голод – це очевидна проблема, яка не лише ускладнює своєчасний доступ громадян до правосуддя, але і ставить під загрозу подальше функціонування судової влади в Україні. Наприклад, у 2022 році судді із тих судів, які опинилися на окупованих територіях, відряджалися не лише «слідом за справами», але й у суди, де взагалі не могло здійснюватися судочинство – через брак або повну відсутність суддів. Так, на початок квітня в Україні 3 суди не здійснюють правосуддя у зв'язку з відсутністю повноважень суддів, у 12 судах фактично працює один суддя, а 2 судді працюють у 67 судах [5].

У світлі міжнародного досвіду, багато країн успішно реалізували реформи, спрямовані на забезпечення незалежності судової влади та підвищення її ефективності. Дослідження, проведені в цій галузі, свідчать, що успішні реформи часто супроводжуються запровадженням механізмів, які гарантують прозорість судових процесів, а також створенням незалежних органів, що здійснюють контроль за діяльністю суддів.

В Україні для реалізації цих цілей необхідно запровадити системні зміни, що охоплюють всі аспекти функціонування судової влади. Зокрема, варто звернути увагу на необхідність покращення системи підготовки та перепідготовки суддів, створення механізмів оцінки їхньої роботи та впровадження електронних систем, що спростять доступ до правосуддя. Законодавчі ініціативи, спрямовані на зменшення впливу політичних сил на судову систему, є критично важливими для забезпечення її незалежності та ефективності.

Реформування судової влади в Україні, як важливий елемент механізму удосконалення публічного управління у сфері державної безпеки, неможливе без врахування міжнародних

стандартів, що регулюють незалежність суддів. Ця незалежність, зафіксована у численних міжнародних угодах, є запорукою права на справедливий суд, гарантованого Статтею 6 Європейської конвенції з прав людини. Відповідно до цієї статті, кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи незалежним і безстороннім судом, що встановлений законом. Правила та принципи, закріплені в міжнародних документах, також знаходять своє відображення в юриспруденції Європейського суду з прав людини, який акцентує на важливості незалежності суддів як фундаментальної умови справедливого правосуддя.

У контексті зобов'язань, які Україна має виконувати як держави-учасниці міжнародних угод, особливе значення має Стаття 14 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права. Вона підкреслює, що кожен має право на справедливий і публічний розгляд справи компетентним, незалежним і безстороннім судом, створеним на підставі закону. Це право є невід'ємною складовою правової системи, яка сприяє забезпеченню прав людини і стабільності в державі. Незалежність судової системи також підтверджується зобов'язаннями, які взяли на себе держави-учасниці ОБСЄ. Зокрема, Копенгагенська нарада, ще 1990 року проголосила, що держави повинні забезпечувати незалежність суддів та неупереджене функціонування судової служби.

У реаліях України, для досягнення зазначених стандартів, необхідно провести комплексні заходи, що включають забезпечення незмінюваності суддів, запровадження механізмів захисту від неправомірного впливу, а також створення сприятливих умов для діяльності суддів. Це включає в себе як забезпечення належного фінансування судової системи, так і створення безпечних умов для роботи суддів. Важливими є й процеси дисциплінарної відповідальності, які повинні бути прозорими, об'єктивними і законними, що унеможливило політичний вплив на суддівську діяльність.

На основі наведеного, реформування судової влади в Україні має бути орієнтоване на інтеграцію міжнародних стандартів у національну правову систему. Це не лише підвищить довіру до судової системи з боку суспільства, але й зміцнить позиції держави на міжнародній арені, продемонструвавши прагнення дотримуватись принципів верховенства права та прав людини. Тільки за таких умов можна сподіватись на успішне впровадження реформи, що сприятиме загальному удосконаленню публічного управління в Україні, а також посиленню державної безпеки в умовах сучасних викликів.

Крім того, варто підкреслити, що судова реформа в Україні має включати елементи, які сприятимуть інтеграції сучасних технологій у судову практику. Це, в свою чергу, дозволить поліпшити доступ до правосуддя, зокрема через електронізацію судових процесів, що спростить взаємодію громадян із судовою системою. Інноваційні підходи до управління судовою системою, які вже впроваджуються в багатьох країнах, можуть стати основою для розробки нових механізмів, що забезпечать більшу прозорість та ефективність судових процесів. Саму систему та електронні сервіси розробляє Міністерство цифрової трансформації спільно з ВРП, Комітетом Верховної Ради з питань правової політики та Державною судовою адміністрацією за підтримки USAID проекту ЄС Право-Justice та консалтингової компанії CIVITTA. Основа цифровізації судової сфери – Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система (ЄСІТС).

Завдяки трансформації електронного суду українці отримають можливість звертатися до суду онлайн у будь-який зручний для них час, доступний цілодобово, 24/7. Важливим аспектом є те, що громадяни зможуть отримувати судові рішення в електронній формі, що значно спростить процес ознайомлення з результатами розгляду справ. Також з'явиться можливість подавати докази в електронному вигляді, що прискорить судовий процес та зменшить потребу в особистій присутності в суді.

Крім того, завдяки впровадженню електронних сервісів українці зможуть сплачувати штрафи, а також вносити й повертати судові збори та застави, що значно полегшить фінансові взаємодії із судовою системою. Заявники отримають змогу подавати процесуальні документи онлайн та повідомляти про події у справі, а також швидко і зручно знайомитися з матеріалами електронної судової справи. Також громадянам буде доступний перегляд відкритих даних та реєстрів, що підвищить прозорість судової системи. Важливою складовою трансформації стане можливість аналізувати судову практику та ефективність роботи судів, що сприятиме посиленню довіри до судової системи України [6].

Інноваційні підходи в управлінні судовою системою передбачають впровадження сучасних технологій, які сприятимуть підвищенню ефективності, прозорості та підзвітності судових процесів. Одним із ключових елементів є автоматизація судових процесів, яка дозволяє значно зменшити навантаження на працівників суду, зекономити час і підвищити оперативність розгляду справ. Замість вручну опрацьовувати кожен документ, автоматизовані системи здатні обробляти великі обсяги інформації, швидко створювати шаблонні рішення та автоматично повідомляти учасників судового процесу про важливі події.

Окрім автоматизації, важливу роль у сучасних підходах до управління судовою системою відіграють електронні реєстри. Ці реєстри забезпечують доступ до даних про справу, рішення та статуси процесів у реальному часі, що сприяє зручності роботи як для юристів, так і для громадян. Відкритий доступ до інформації також дозволяє громадськості контролювати дотримання принципів прозорості.

Цифровізація судової системи сприяє підвищенню підзвітності та покращенню якості судочинства. Завдяки впровадженню електронного документообігу стає можливим зберігати всі документи в цифровій формі, що значно зменшує ризик втрати даних або фаль-

сифікації. У Великій Британії було введено електронний документообіг [7] для всіх судових документів, що дозволило значно зменшити витрати на паперовий документообіг та прискорити роботу з архівами.

Один з інноваційних підходів – використання аналітичних систем для прогнозування результатів судових процесів. Такі системи аналізують величезну кількість попередніх рішень, виявляючи закономірності та типові рішення у подібних справах. США використовують аналітичні платформи для прогнозування можливих рішень суддів на основі великого масиву даних [8], що допомагає адвокатам краще підготуватися до процесу та оцінити шанси на успіх.

Ще одним важливим аспектом інновацій є інтеграція штучного інтелекту, що допомагає знизити кількість рутинної роботи та оптимізувати адміністративні процеси. Штучний інтелект може виконувати попередню обробку справ, розподіляти їх за категоріями, допомагати в аналізі доказів і навіть визначати попередній рівень складності. Наприклад, у Сінгапурі розроблено систему на базі штучного інтелекту [9], яка обробляє нескладні адміністративні справи, дозволяючи суддям зосереджуватися на складних і важливих справах.

Важливою частиною цифровізації є також онлайн-сервіси для громадян. Можливість подати документи або отримати інформацію про справу в режимі онлайн значно підвищує доступність правосуддя, особливо для тих, хто проживає у віддалених регіонах. Естонський досвід показує, що громадяни можуть подавати процесуальні документи онлайн, отримувати електронні повідомлення про зміни у справі, переглядати рішення суду без необхідності відвідувати судові установи [10].

Реформування судової системи в Україні має стати важливим кроком на шляху до євроінтеграції, оскільки ефективна і незалежна судова система є фундаментальною умовою для виконання європейських стандартів у сфері права та правосуддя. Успішна

реформа дозволить Україні наблизитися до практик та вимог, встановлених Європейським Союзом, що стане не лише правовим, а й політичним сигналом про готовність до поглибленої інтеграції. Це створить міцнішу основу для міжнародного співробітництва та інвестицій, що стимулюватиме економічний розвиток країни.

Завдяки реформі судової системи очікується значне підвищення довіри до судової влади серед громадян. Прозорість, доступність та ефективність судових процесів стануть основою для зміцнення правової стабільності в суспільстві. Громадяни зможуть швидше і простіше вирішувати свої юридичні питання, що зменшить рівень соціального напруження та сприятиме встановленню верховенства права. Крім того, посилення правової стабільності позитивно вплине на сферу публічного управління, створюючи прозору та підзвітну систему взаємодії між державою і суспільством.

Важливо також врахувати перспективи подальших досліджень у цій галузі. Оскільки реформа судової системи – це процес довготривалий, необхідно проводити регулярний моніторинг її ефективності та впливу на правовий клімат у державі. Напрямки досліджень можуть включати аналіз впроваджених інноваційних технологій, оцінку рівня задоволеності громадян послугами судової системи, а також вивчення впливу нових практик на доступність та швидкість правосуддя. Такий підхід допоможе визначити проблемні місця та адаптувати реформу до реальних потреб суспільства, що забезпечить її тривалу ефективність і стійкість.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, реформування судової

системи в Україні є ключовим компонентом у забезпеченні верховенства права, прозорості та ефективності публічного управління. У сучасних умовах, коли країна прагне інтеграції до Європейського Союзу, судова реформа набуває особливого значення, адже це не тільки юридичний процес, а й політичний крок до зміцнення демократичних принципів і дотримання прав людини. Виклики, з якими стикається Україна, зокрема корупція, відсутність незалежності суддів та кадрові проблеми, потребують комплексного підходу, що поєднує національні інтереси та міжнародні стандарти.

Завдяки впровадженню реформ очікується покращення рівня довіри громадян до судової влади. Прозора, ефективна та доступна судова система стане фундаментом правової стабільності, забезпечуючи кожному громадянину можливість захищати свої права в межах правового поля. Це не лише зменшить рівень соціального напруження, але й сприятиме зростанню правосвідомості суспільства. Окрім того, правова стабільність позитивно вплине на розвиток публічного управління, створюючи нову якість взаємодії між державою та громадянами.

Подальші дослідження у цій галузі мають зосередитися на моніторингу ефективності реформ і вивченні впливу нових підходів на доступність правосуддя. Зокрема, важливо оцінити, наскільки задоволені громадяни сервісами судової системи, чи вплинули інновації на швидкість і зручність судочинства, а також чи відповідають нововведення реальним потребам суспільства. Лише таким чином можливо забезпечити стійку ефективність реформи та її адаптацію до умов, що змінюються.

Анотація

Стаття присвячена дослідженню процесу реформування судової системи в Україні в умовах трансформаційних змін, спрямованих на зміцнення довіри до правосуддя. Проаналізовано основні виклики, зокрема корупцію, кадровий дефіцит, а також відсутність незалежності суддів. Підкреслено важливість приведення української судової системи у відповідність до європейських стандартів як ключового етапу євроінтеграції. Реформування судової влади покли-

кане забезпечити доступність правосуддя, підвищити довіру громадян до судової системи та зміцнити правову стабільність у суспільстві.

Виявлено, що впровадження електронного суду стане важливим елементом реформи, полегшивши доступ до судових послуг, скоротивши час розгляду справ і забезпечивши прозорість процесів. У статті розглядається досвід Сінгапуру та Естонії, де цифровізація судової системи показала ефективність у підвищенні швидкості та зручності судочинства. Це може стати корисним прикладом для України, яка також прагне адаптувати свої правові інститути до сучасних умов.

Досліджено міжнародні стандарти незалежності судової влади та можливості їх інтеграції в національне законодавство. Особливу увагу приділено принципам справедливого правосуддя, зафіксованим у міжнародних документах. Обговорено, як ці стандарти сприятимуть підвищенню прозорості судочинства, зниженню рівня корупції та створенню умов для об'єктивної оцінки діяльності суддів, що підвищить їхню підзвітність.

Обґрунтовано, що впровадження інноваційних підходів, таких як штучний інтелект і аналітичні платформи, дозволить оптимізувати роботу судів та зробити її прозорішою. Це стане важливим кроком до формування ефективної та довіреної судової системи. Успішна реалізація судової реформи сприятиме зміцненню національної безпеки, забезпеченню прав людини та покращенню міжнародного іміджу України.

Ключові слова: реформування, апеляційний суд, система правосуддя, світовий досвід, судівський корпус, судовий контроль, відповідальність суддів.

Arifkhodzhaieva T.B. Reforming the judiciary in Ukraine: problems and prospects

Summary

The article is devoted to the study of the process of reforming the judicial system in Ukraine in the context of transformational changes aimed at strengthening trust in justice. The author analyses the main challenges, including corruption, staff shortages, and lack of judicial independence. The importance of bringing the Ukrainian judicial system in line with European standards as a key stage of European integration is emphasised. Reforming the judiciary is intended to ensure access to justice, increase public confidence in the judiciary and strengthen legal stability in society.

It is found that the introduction of an electronic court will be an important element of the reform, facilitating access to court services, reducing the time of consideration of cases and ensuring transparency of processes. The article examines the experience of Singapore and Estonia, where the digitalisation of the judicial system has proved effective in increasing the speed and convenience of legal proceedings. This can be a useful example for Ukraine, which also seeks to adapt its legal institutions to modern conditions.

The article examines international standards of judicial independence and the possibility of their integration into national legislation. Particular attention is paid to the principles of fair justice enshrined in international documents. The author discusses how these standards will contribute to increasing the transparency of judicial proceedings, reducing corruption and creating conditions for an objective assessment of judges' performance, which will increase their accountability.

It is substantiated that the introduction of innovative approaches, such as artificial intelligence and analytical platforms, will optimise the work of courts and make it more transparent. This will be an important step towards building an effective and trusted judicial system. Successful implementation of the judicial reform will contribute to strengthening national security, ensuring human rights and improving Ukraine's international image.

Key words: reform, court of appeal, justice system, international experience, judiciary, judicial control, judicial responsibility.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про судоустрій і статус суддів» № 1402-VIII від 2 червня 2016. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2016, № 31, ст.545. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>.
2. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 1996, № 30, ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
3. Національна рада з відновлення України від наслідків війни. *Проект Плану відновлення України. Матеріали робочої групи «Юстиція»*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/ua/justice.pdf>
4. Адміністративне право України : [підручник]. [Ю.П. Битяк, В.М. Гаращук, О.В. Дьяченко та ін.]; Ред. Ю.П. Битяк. К. : *Юрінком Інтер*, 2005. 544 с.
5. Наступні кроки судової реформи: які вони?. *Lb.ua*. URL: https://lb.ua/blog/pravo_justice/552223_nastupni_kroki_sudovoi_reformi_yaki.html
6. Цифровізація судової сфери: працюємо над оновленою концепцією е-Суду. *Міністерство цифрової трансформації України*. URL: .
7. Aurecon AMEI Ltd (2017). Baseline Survey of Past and Recent Road Research Undertakings in Uganda and Establishment of an Electronic Document Management Systems - *Final Report*. London: *ReCAP for DFID*. URL: <https://www.gov.uk/research-for-development-outputs/baseline-survey-of-past-and-recent-road-research-undertakings-in-uganda-and-establishment-of-an-electronic-document-management-systems-final-report>
8. United States v. Budziak, 697 F.3d 1105 (2012). *Caselaw Access Project*. URL: <https://cite.case.law/f3d/697/1105/>
9. Асірян С.Р. Законодавча практика Сінгапуру щодо використання штучного інтелекту. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2023. № 3. С. 313-317.
10. Грицишин В. Е-урядування Естонії: досвід для України. IV Міжнародна студентська науково-технічна конференція «Природничі та гуманітарні науки. Актуальні питання». *Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя*. URL: https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/36103/2/MSNTK_2021_Hrytsyshyn_V-E_government_of_Estonia_219-220.pdf.